

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ฅ
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ภูมิหลัง	๑
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๓
ขอบเขตในการวิจัย	๓
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
นิยามศัพท์เฉพาะ	๘
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๖
ตอนที่ ๑ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการความรู้	๑๖
ตอนที่ ๒ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับภูมิปัญญา	๒๕
ตอนที่ ๓ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของชาวอีสาน	๓๒
ตอนที่ ๔ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของชาวอีสาน	๔๘
ตอนที่ ๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๕
ตอนที่ ๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๗
ระยะก่อนการวิจัย	๘๗
ระยะการวิจัย	๘๘
ระยะการสังเคราะห์ความรู้	๑๐๒
ระยะการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมาย	๑๐๒
ระยะที่ ๕ สรุปรายงานผลการวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัย	๑๑๐

หน้า

บทที่ ๔	การใช้ภาษาศาสตร์การแพทย์ที่บ้านอีสาน	๑๑๒
	ตอนที่ ๑ การใช้คำหรือกลุ่มคำศัพท์ของหมอยาที่บ้านอีสาน	๑๑๒
	ตอนที่ ๒ การใช้สำนวนของหมอยาที่บ้านอีสาน	๑๓๘
	ตอนที่ ๓ การใช้ไวยากรณ์ของหมอยาที่บ้านอีสาน	๑๔๗
บทที่ ๕	การจัดการความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของชาวอีสาน	๑๕๖
	ตอนที่ ๑ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาชาวอีสานในการดูแลรักษาสุขภาพ	
	ทางร่างกาย	๑๕๖
บทที่ ๖	ผลกระทบจากการจัดการความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพ	
	ตามวิถีชาวอีสาน	๒๓๘
	การสำรวจองค์ความรู้หรือภูมิปัญญา	๒๔๒
	การสร้างและแสวงหาความรู้	๒๔๗
	การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ	๒๕๔
	การประมวลและการกลั่นกรองความรู้	๒๖๗
	การเข้าถึงความรู้	๒๖๙
	การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	๒๗๐
	การเรียนรู้	๒๗๒
บทที่ ๗	การประเมินผลการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการรักษาสุขภาพ	
	ของชาวอีสาน	๒๘๗
	ผลวิเคราะห์การประเมินการถ่ายทอดความรู้ครั้งที่ ๑	๒๘๗
	ผลวิเคราะห์การประเมินการถ่ายทอดความรู้ครั้งที่ ๒	๒๙๒
	ผลวิเคราะห์การประเมินการถ่ายทอดความรู้ครั้งที่ ๓	๒๙๘
บทที่ ๘	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๓๐๓
	สรุปผลการวิจัย	๓๐๓
	การอภิปรายผล	๓๑๔
	ข้อเสนอแนะ	๓๔๖
บรรณานุกรม	๓๔๘

หน้า

ภาคผนวก	๓๕๔
ภาคผนวก ก ประมวลชื่อโรหรืออาการของโรค	๓๕๕
ภาคผนวก ข วิธีปรุรงยา	๓๗๕
ภาคผนวก ค ตัวอย่างพืชสมุนไพร	๓๘๙
ภาคผนวก ง ตัวอย่างสัตว์สมุนไพร	๔๖๔
ภาคผนวก จ ตัวอย่างธาตุสมุนไพร	๔๘๘
ภาคผนวก ฉ ประมวลภาพกิจกรรมในงานวิจัย	๔๙๕
ประวัติผู้วิจัย	๕๐๑

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๔.๑	แสดงการนอนอย่างไฟ(อยู่ไฟ)หลังจากสตรีคลอดบุตร	๑๓๖
๔.๒	(ก) แสดงการอบสมุนไพรของสตรีหลังคลอดบุตรแบบโบราณด้วยการใช้ สมุนไพรเพื่อใช้ไอน้ำร้อนช่วยขับเหงื่อและน้ำคาวปลา (ของเสีย/พิษ) ออกจาก ร่างกาย (ข) แสดงอุปกรณ์ประกอบวิธีการอบสมุนไพรด้วยไอน้ำด้วยการใช้ สมุนไพรแบบชาวบ้าน (ค) แสดงให้เห็นอุปกรณ์ในการอบสมุนไพรแบบโบราณ ด้วยใช้สมุนไพรไอน้ำอบร้อน	๑๓๖
๔.๓	(ก) แสดงการอบสมุนไพรแบบสมุนไพร การใช้ผ้าคลุมศีรษะและใบหน้า จะช่วยให้ใบหน้าผ่องใสปราศจากสิว ผื่น (ข) แสดงการอบสมุนไพรด้วย ไอน้ำภายในกระโจมแบบสมุนไพรเพื่อขับน้ำคาวปลาหรือรักษาแผลจาก การคลอดบุตร	๑๓๖
๕.๑	เจตมูลเพลิงขาว	๑๖๘
๕.๒	เจตมูลเพลิงแดง	๑๖๘
๕.๓	ภาพคนป่วยโรคไขข้ออักเสบ หรือไขข้ออักเสบ	๑๗๑
๕.๔	ภาพพังพวย	๑๙๖
๕.๕	ภาพนอนตายหยาก	๑๙๖
๕.๖	ผลมะขามป้อม	๑๙๘
๕.๗	มะค่าไก่หรือมังก้า	๑๙๙
๕.๘	ชะนางแดง	๑๙๙
๕.๙	ต้นอังกืทวาร	๒๐๐
๕.๑๐	ภาพตีป्ली	๒๐๖
๕.๑๑	แสดงการเก็บรักษาพืชสมุนไพรแบบดั้งเดิมด้วยการใช้แสงอาทิตย์ และ ใช้หมอกตามธรรมชาติ	๒๒๐
๕.๑๒	ภาพการใช้เครื่องอบสมุนไพรให้แห้ง	๒๒๑
๕.๑๓	การอบสมุนไพรด้วยพลังแสงอาทิตย์	๒๒๑
๕.๑๔	เครื่องบดยาสมัยปัจจุบัน	๒๒๑
๕.๑๕	ยาผงบรรจุแคปซูลเพื่อความสะดวกของผู้บริโภคในการรับประทานและ การเดินทาง	๒๒๒

ภาพที่	หน้า
๕.๑๖	ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองจาก อย.และฮาลาล ๒๒๒
๕.๑๗	ภาพคนไข้ที่เป็นโรคงูสวัดและรูปภาพของสเปรย์เสลดพังพอนรักษาโรคงูสวัด ๒๒๓
๕.๑๘	ผลิตภัณฑ์ยาบำรุงสุขภาพ ด้วยสมุนไพร ๒๒๓
๕.๑๙	เครื่องมือของบวรศิระหอโศก จังหวัดศรีสะเกษ ๒๓๐
๖.๑	หม้อต้มยาแบบดั้งเดิม ๒๕๐
๖.๒	ต้มยาแบบอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ๒๕๑
๖.๓	การฝนยาแบบโบราณ ๒๕๑
๖.๔	การบรรจุยาผงแบบแคปซูลของวัดอัมพวันม่วงน้อย ๒๕๑
๖.๕	ยาสมุนไพรบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยและได้มาตรฐานของชมรมคนรักสุขภาพ ศิระหอโศก จังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๒
๖.๖	ปลัดขิกแขวนไว้ที่หน้าบ้านหรือทางเข้าหมู่บ้านป้องกันผีแม่หม้ายที่คิดจะเอา ชีวิตของคนในครอบครัวและในชุมชน ๒๖๓
๖.๗	วัฒนธรรมการรักษาอาการหรือโรคที่ชาวอีสานใช้อยู่ในปัจจุบัน ๒๖๗
๖.๘	กุดจี๊ ๒๗๕
๖.๙	ต้นตื้นตั้งน้อย ๒๗๕
๖.๑๐	หมอทองสา เจริญตา ใช้น้ำมันจากกระดูกสัตว์รักษาอาการชา/ปวดหัวเข่า และอาการชาหลังเท้าของคนไข้ ๒๗๖
๖.๑๑	ดินประสีว ๒๗๗
๖.๑๒	สียายอน (คอปเปอร์ซัลเฟต) ๒๗๗
๖.๑๓	ไฉ้ธรมหรือหญ้าแห้วหมู (ใช้เหง้า/หัว) ๒๗๘
๖.๑๔	กระดอตาเถร (งวงตาล) ๒๗๘
๖.๑๕	ปลาไหลเผือกที่เก็บได้ในเขตป่าสงวน ๒๘๐
๖.๑๖	สมุนไพรอยู่ในบริเวณวัด ๒๘๐
๖.๑๗	พืชสมุนไพรที่อยู่ในบริเวณบ้านหมอทองสา เจริญตา ๒๘๐
๖.๑๘	ผักหวาน ๒๘๒
๖.๑๙	ผักก้านตง ๒๘๒
๖.๒๐	ปรัชญาในการรับประทานอาหารของชาวอีสานในอดีต ๒๘๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจากตำรายาพื้นบ้านหรือคัมภีร์ยา ไบลานอีสาน	๙๒
๓.๒	หัวข้อการถ่ายทอดการจัดการความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลสุขภาพ ของชาวอีสาน(Input) วิธีการคัดเลือกพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายและผลสำเร็จของ การถ่ายทอด(Output)	๑๐๗
๓.๓	แสดงแผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	๑๐๙
๔.๑	แสดงตัวอย่างการใช้คำหรือกลุ่มคำศัพท์บอกอาการของโรคแล้วตามด้วย อวัยวะต่างๆ	๑๑๓
๔.๒	แสดงตัวอย่างชื่อพืชสมุนไพรในท้องถิ่นที่ปรากฏในคัมภีร์ยาไบลานอีสาน	๑๑๔
๔.๓	แสดงตัวอย่างชื่อพืชสมุนไพรที่เป็นยาไทยทั่วไปปรากฏในคัมภีร์ยา ไบลานอีสาน	๑๑๖
๔.๔	การใช้คำศัพท์เรียกชื่อพืชสมุนไพรจีนและเกาหลีที่นำมาใช้รักษาอาการ หย่อนสมรรถภาพทางเพศที่ปรากฏในคัมภีร์ยาไบลานอีสาน	๑๑๗
๔.๕	การใช้คำศัพท์เรียกชื่อพืชสมุนไพรที่ใช้ภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏใน คัมภีร์ยาไบลานอีสาน	๑๒๐
๔.๖	แสดงตัวอย่างชื่อสัตว์และอวัยวะของสัตว์และส่วนที่สัตว์สร้างขึ้นที่ใช้ รักษาโรคต่างๆ ในคัมภีร์ยาไบลานอีสาน	๑๒๑
๔.๗	แสดงตัวอย่างชื่อแร่หรือธาตุสมุนไพรใช้รักษาโรคที่ปรากฏในคัมภีร์ยา ไบลานอีสาน	๑๒๒
๔.๘	แสดงตัวอย่างการใช้คำหรือกลุ่มคำบอกวิธีปรุงยาที่ผ่านความร้อน	๑๒๔
๔.๙	แสดงตัวอย่างการใช้คำหรือกลุ่มคำแสดงวิธีปรุงยาแบบไม่ผ่านความร้อน	๑๒๔
๔.๑๐	แสดงตัวอย่างวิธีการรักษาที่ปรากฏในคัมภีร์ยาไบลานอีสาน	๑๓๑
๔.๑๑	แสดงตัวอย่างวิธีรักษาคนป่วยมากกว่า ๒ แบบ	๑๓๕
๔.๑๒	แสดงตัวอย่างสำนวนแสดงอาการของโรค	๑๓๙
๔.๑๓	แสดงสำนวนที่มีที่มาเกี่ยวกับอาการสมดุลงของร่างกายที่ปรากฏในคัมภีร์ยา ไบลานอีสาน	๑๔๐

ตารางที่	หน้า
๔.๑๔ แสดงตัวอย่างการใช้สำนวนที่เกี่ยวข้องกับเพศหรืออาการของโรคทางเพศ ของบุรุษ	๑๔๑
๔.๑๕ แสดงตัวอย่างสำนวนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณ อีสาน	๑๔๒
๔.๑๖ แสดงตัวอย่างสำนวนที่กล่าวถึงสรรพคุณของยา ค่าตอบแทนของ แพทย์พื้นบ้าน	๑๔๓
๔.๑๗ แสดงสำนวนปริศนาที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณและปรากฏในตำราแพทย์ แผนไทย	๑๔๕
๕.๑ แสดงตัวอย่างชื่อโรคที่มีอาการใช้ที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณอีสาน	๑๕๘
๕.๒ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรศยาประจำผิวและโลหิตของบุคคล	๑๖๔
๕.๓ แสดงตัวอย่างสมุนไพรมวยบ้านใช้รักษาอาการ/โรคให้หายได้	๑๖๘
๕.๔ แสดงกลุ่มโรค/อาการและสาเหตุ ตัวอย่างชื่อโรคและลักษณะของโรค ในอดีต (ข้อมูลจากคัมภีร์ยาโบราณอีสาน) เทียบเคียงกับชื่อโรคและลักษณะ ของโรคในปัจจุบัน	๑๗๓
๕.๕ แสดงตัวอย่างพืชวัตถุที่ใช้ราก(ฮาก)รักษาโรคต่างๆ ในคัมภีร์ยาโบราณอีสาน .	๑๘๐
๕.๖ แสดงตัวอย่างพืชวัตถุที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณอีสานที่ใช้ลำต้นในการ รักษาโรค	๑๘๓
๕.๗ แสดงตัวอย่างพืชสมุนไพรมวยบ้าน/พืชวัตถุที่ใช้ลำต้นในการรักษาโรคที่ปรากฏใน คัมภีร์ยาโบราณอีสาน	๑๘๔
๕.๘ แสดงตัวอย่างพืชวัตถุที่ใช้ใบในการรักษาโรคที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณ อีสาน	๑๘๗
๕.๙ แสดงตัวอย่างชื่อพืชวัตถุที่ใช้ผล (หมากหรือหน่วย) ในการรักษาโรคต่างๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณอีสาน	๒๐๑
๕.๑๐ แสดงตัวอย่างพืชวัตถุที่ใช้เปลือกในการรักษาโรคต่างๆ ในคัมภีร์ยา โบราณอีสาน	๒๐๔
๕.๑๑ แสดงตัวอย่างสมุนไพรมวยบ้านที่ไม่ระบุส่วนของพืชในการรักษาโรคต่างๆ	๒๐๗
๕.๑๒ แสดงตัวอย่างความสัมพันธ์ความรู้เรื่องรศยาและสรรพคุณเภสัชจากตำรา แพทย์แผนไทยกับความรู้เรื่องพืชสมุนไพรมวยบ้านที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณอีสาน ของหมอยาพื้นบ้านอีสานรุ่นอาวุโสในปัจจุบัน	๒๐๘

ตารางที่

หน้า

๕.๑๓	แสดงความเชื่อเรื่องการเกิดบยาใน วัน เดือนและทิศ ที่กำหนดในคัมภีร์ยา ไบลานอีสาน	๒๑๕
๕.๑๔	แสดงกรรมวิธีปรุงยาจากคัมภีร์ยาไบลานอีสาน	๒๒๖
๖.๑	กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพของ หมอยาพื้นบ้านอีสาน	๒๓๘
๖.๒	หมวดคำศัพท์ในศาสตร์การแพทย์แผนไทยโบราณ	๒๔๓
๖.๓	การเปรียบเทียบชื่อโรค/อาการในศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านอีสานโบราณ ชื่อโรค/อาการในศาสตร์การแพทย์แผนไทย และชื่อโรค/อาการในศาสตร์ การแพทย์แผนปัจจุบัน	๒๔๕
๖.๔	การตั้งชื่อยารักษาโรค/อาการ	๒๕๕
๖.๕	ตัวอย่างชื่อโรคหรืออาการและมูลเหตุของโรคที่ปรากฏในคัมภีร์ยา ไบลานอีสาน	๒๖๑
๗.๑	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๒๘๘
๗.๒	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อด้านความรู้ความเข้าใจ	๒๘๙
๗.๓	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความพึงพอใจในด้านต่างๆ	๒๙๐
๗.๔	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการนำความรู้ไปใช้	๒๙๑
๗.๕	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๒๙๓
๗.๖	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อด้านความรู้ความเข้าใจ	๒๙๔
๗.๗	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความพึงพอใจในด้านต่างๆ	๒๙๕
๗.๘	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการนำความรู้ไปใช้	๒๙๗
๗.๙	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๒๙๘
๗.๑๐	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อด้านความรู้ความเข้าใจ	๒๙๙
๗.๑๑	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความพึงพอใจในด้านต่างๆ	๓๐๐
๗.๑๒	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการนำความรู้ไปใช้	๓๐๒
๘.๑	สรุปผลการประเมินการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของชาวอีสาน ..	๓๐๕